

นานาทัศนะในเรื่องการฉันอาหารเจ,
การบวชภิกษุณี, และการรับเงิน-ใช้เงินของภิกษุ

ฉบับที่ 1

วันที่ 1 ตุลาคม 2559

โดย

Pittaya Wong

www.meditation101.org

© สงวนลิขสิทธิ์ เผยแพร่เป็นธรรมทานเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและการไม่แสวงหาผลกำไร

อ่านภาคภาษาอังกฤษของบทความนี้ได้ที่ www.meditation101.org

นานาทัศนะ #1 โดย Pittaya Wong / www.meditation101.org / วันที่ 1 ตุลาคม 2559

คำนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาเก่าแก่ของโลก ที่ได้รับการสืบทอดมายาวนานกว่า 2,600 ปี โดยเริ่มแรกนั้น พระพุทธศาสนาได้รับการก่อตั้งขึ้นโดยสมเด็จพระพุทธโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าในยุคพุทธกาลปัจจุบัน ทั้งนี้ นับตั้งแต่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้ จนกระทั่งปรินิพพาน ได้ทรงสั่งสอนพระธรรมและบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทไว้มากด้วยกัน โดยก่อนที่พระองค์จะทรงดับขันธปรินิพพาน ได้ประทานแนวทางแก่พระสาวกไว้ว่า “พระธรรมวินัย” จะเป็นศาสดาแทนพระองค์สืบต่อไป

ยึดพระธรรมวินัยเป็นศาสดา

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงให้แนวทางว่า “พระธรรมวินัย” จักเป็นศาสดาแทนพระองค์สืบไปนั้น ย่อมกินใจความที่กว้างขวาง ซึ่งสามารถตีความได้หลากหลาย เพราะแม้ในขณะที่พระพุทธองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ข้อพระธรรมและพระวินัยต่างๆ ก็ยังถูกหยิบยกขึ้นมาให้พระองค์ได้ทรงอธิบาย ขยายความ ตัดสินความ และเพิ่มความอยู่เรื่อยๆ ซึ่งกระบวนการนี้ มักจะยุติลงได้โดยง่าย ด้วยพระวิจิตรของพระพุทธองค์ ครั้นเมื่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เมื่อมีข้อกังขาเกิดขึ้นในพระธรรมวินัย จึงส่งผลให้มีการพิจารณา การวินิจฉัย และการตัดสินที่เหมือนกันบ้างและแตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งส่งผลกระทบต่อในหลายระดับ จนถึงขั้นก่อให้เกิดการแยกนิกายมาแล้วเช่นกัน

พิจารณาพระธรรมและพระวินัยควบคู่กัน

เมื่อกล่าวถึงการยึดถือ พระธรรมวินัย เป็นศาสดาแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เราควรทำความเข้าใจว่า เมื่อมีข้อกังขาเกิดขึ้น เราจะต้องพิจารณาทั้งพระธรรมและพระวินัยควบคู่กันไปแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกัน และไม่ตัดสินความ ดีความ หรือสรุปความให้เกิดความขัดแย้งกันเองในพระธรรมวินัยโดยรวมนั้น เมื่อพระธรรมวินัย ที่ตั้งอยู่ในฐานะ “พระศาสดา” ย่อมมีความสำคัญกว่า “สงฆ์” ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะ “สาวก” และพระธรรมวินัยนั้น ยังตั้งอยู่ในฐานะที่มีความยืดหยุ่น แต่มันคงในหลักการ ให้ความเอื้อเพื่อต่อสงฆ์ และพุทธบริษัท ไปตามสภาพการณ์ตามสมควร เช่นเดียวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งยังมีพระชนม์ชีพอยู่ โดยพระธรรมวินัยสามารถเปรียบเทียบได้กับ เครื่องนาฬิกา ที่ทำงานสอดคล้องกันเป็นระบบ การพิจารณาและตัดสินข้อกังขาในพระธรรมวินัยจึงควรเป็นไปเพื่อแก้ไขและทำให้ระบบทำงานได้ต่อไป มิใช่เป็น

การทำลายระบบนั่นเอง ซึ่งแนวทาง, หลักการ และวิธีการ ในการพิจารณาและวินิจฉัยนั้นเราสามารถยึดตามแบบอย่างของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทรงทำไว้เป็นแบบอย่าง

พระธรรมวินัยที่แตกต่างกัน

หากเราจำเป็นต้องพิจารณา และวินิจฉัยความ ที่พาดพิงมากกว่าสงฆ์คณะใดคณะหนึ่ง หรือสงฆ์ต่างนิกาย/ต่างประเทศ เราต้องคำนึงถึงว่า พระธรรมวินัย ที่สงฆ์แต่ละประเทศยึดถือเป็นศาสนานั้น มีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไรบ้าง เพราะความแตกต่างและเหมือนกันของพระธรรมวินัย ที่ต่างฝ่าย ต่างยึดถือ สืบทอด และปฏิบัติ นั้น ย่อมส่งผลเป็นความเหมือนและ/หรือแตกต่างกันในด้านต่างๆ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แม้แต่ในสมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังทรงเปลี่ยนแปลงสิกขาบทบางข้อเพื่อเชื้อเพื่อต่อภิกษุในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความจำเป็นแตกต่างกัน

สงฆ์มีบทบาทโดยตรงต่อการพิจารณา

ดังนั้นการสืบทอด พระธรรมวินัย โดยไม่ให้เกิดคลาดเคลื่อนไปจากดั้งเดิม หรือคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดจึงมีความสำคัญมาก ซึ่งปกติแล้วเป็นธุระของสงฆ์ ที่จะนำเรื่องขึ้นสู่กระบวนการพิจารณาและวินิจฉัย เนื่องจากปกติแล้ว สงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยเป็นอย่างดี เพราะสงฆ์เป็นผู้รักษาและสืบทอดพระธรรมวินัยโดยตรง อีกทั้งยังเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ กล่าวคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้สงฆ์กระทำการหลายๆ อย่างแทนพระองค์ได้ เช่น การอุปสมบท การลงโทษภิกษุ การกำหนดขอบเขตอุโบสถ และการทำสังฆกรรมอื่นๆ หรือแม้แต่การเพิกถอนสิกขาบทเล็กน้อย ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีพุทธานุญาตเอาไว้อย่างชัดเจน ว่าสงฆ์สามารถทำได้ เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้ว แม้จะมีได้มีการระบุชัดเจนว่าเป็นสิกขาบทใดบ้างก็ตาม

คำนึงถึงกาลสมัย

นอกจากการคำนึงถึงพระธรรมวินัย และการคำนึงถึงสงฆ์แล้ว เรายังต้องตระหนักถึง “กาลสมัย” ที่เป็นปัจจัยส่งผล ก่อให้เกิดความแตกต่าง หรือความเสื่อมถอย เพราะแม้เราจะยึดมั่นในหลักการที่จะต้องรักษา และสืบทอดพระธรรมวินัย มิให้เกิดคลาดเคลื่อน หรือคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ทรงทำนายไว้แล้วว่าเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป จะเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อย่างไรบ้าง หรือแม้แต่ ความเป็น

“สงฆ์” ในยุคปลายศาสนา ซึ่งบุคคลผู้ติดขึ้นผ้ากาสาวพัสตร์ไว้ที่แขนก็ยังถือได้ว่าเป็นสงฆ์ แม้จะมีข้อวัตรปฏิบัติและสิกขาบท ที่ย่อหย่อนไปจากยุคแรกเริ่มของพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็ได้ทรงตรัสห้ามไว้ว่า ถ้าหากบุคคลยังสามารถบรรพชาอุปสมบทอย่างถูกต้องตามพุทธานุญาตได้ ก็ไม่ให้บวชตนเอง เหมือนอย่างที่ภิกษุในยุคปลายพระศาสนาจะพึงกระทำกัน นี่ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรคำนึงถึง

ปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ที่มีผลต่อการพิจารณา

ในปัจจุบันนี้ การพิจารณาและวินิจฉัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัย เพื่อการสืบทอด รักษา และปฏิบัติพระพุทธานุชาตินั้น ยังคงมีสงฆ์เป็นหลักในการดำเนินกระบวนการ แต่ในบางเขตการปกครอง อย่างเช่น บางประเทศ อาจมีกฎหมาย หรือข้อกำหนด ที่เปิดโอกาสให้ฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณา, วินิจฉัย และตัดสินความ เนื่องด้วยพระธรรมวินัยนั้น อย่างเช่น กฎหมาย, จารีต, ธรรมเนียม, ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับบทความนี้ ผู้เขียนขอเสนอการแสดงความคิดเห็น 3 เรื่องด้วยกัน ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อสงฆ์และพุทธบริษัท ในการใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา, วินิจฉัย, และตัดสินความ เพื่อระงับอธิกรณ์ ซึ่งจักเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาได้

เรื่องการฉันอาหารเจ หรือมังสวิรัต

ประเด็นที่เป็นข้อสงสัยมายาวนานระหว่างชาวพุทธนิกายเถรวาท และชาวพุทธนิกายมหายาน เรื่องการฉันอาหารเจ หรือมังสวิรัต นั้น เราอาจกล่าวได้ว่า ชาวพุทธนิกายเถรวาท และชาวพุทธนิกายมหายาน ต่างก็มี “พระธรรมวินัย” ที่ยึดถือ ซึ่งแตกต่างกันในรายละเอียด จึงตัดสินได้ยากว่า การที่ภิกษุไม่ฉันอาหารเจ หรือมังสวิรัต นั้นเป็นการผิดพระธรรมวินัยหรือไม่ เพราะในพระวินัยของฝ่ายเถรวาท มิได้ระบุหรือกำหนดไว้ว่า ภิกษุจะต้องฉันอาหารเจ หรือมังสวิรัต

โดยความเป็นมาเกี่ยวกับการฉันมังสวิรัตในคัมภีร์ฝ่ายเถรวาทนั้น พระเทวทัต เป็นผู้ทูลขอพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เป็นไปด้วยเจตนาร้ายของพระเทวทัต กล่าวคือ เป็นไปเพื่อทำให้พุทธบริษัทเห็นเป็นว่าพระเทวทัตนั้น มีข้อปฏิบัติที่เหนือกว่าพระพุทธเจ้า ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายคือ พระเทวทัตต้องการที่จะปกครองสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้เอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงปฏิเสศการบัญญัติสิกขาบทให้พระภิกษุฉัน

มังสวิรัต แต่ก็ได้ทรงห้าม เพราะทรงปรารถนาให้ภิกษุเป็นผู้เลี้ยงง่าย โดยอาศัยอาหารบิณฑบาตจากญาติโยม

ดังนั้น หากญาติโยมถวายอาหารเจ หรืออาหารมังสวิรัต ภิกษุก็พึงฉันอาหารเจ/มังสวิรัตนั้น แต่ถ้าญาติโยมถวายเนื้อสัตว์ที่ปรุงสุกแล้ว ภิกษุก็พึงฉันเนื้อสัตว์ ซึ่งทั้ง 2 อย่าง ต่างก็มีประโยชน์ด้วยกัน กล่าวคือ หากภิกษุฉันอาหารเจหรือมังสวิรัต ก็จะเป็นการลดความต้องการเนื้อสัตว์ลงส่วนหนึ่ง สัตว์ที่จะถูกฆ่าเพื่อนำมาทำอาหารก็จะลดจำนวนลง และการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ทำอาหารก็จะน้อยลง บาปที่จะเกิดขึ้นกับผู้เลี้ยงสัตว์และฆ่าสัตว์ก็จะน้อยลง ส่วนผู้ที่ปรุงอาหารเจ หรือมังสวิรัต มาถวายภิกษุ หรือรับประทานเอง ก็จะได้บุญ จากการมีจิตเมตตา กรุณา ปรารถนาให้เหล่าสัตว์มีทุกข์น้อยลง ไม่มีเวร ไม่มีภัย จิตก็เป็นกุศลด้วยกัน บาปกรรมที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลต่างๆ ก็น้อยลงไป การอาฆาตจองเวร โดยเหล่าสัตว์เดรัจฉาน ก็น้อยลงไปด้วย ดังนี้ ส่วนภิกษุก็พึงพอใจในบิณฑบาต ไม่ว่าจะบิณฑบาต ได้อาหารที่ปรุงจากเนื้อ หรือปราศจากเนื้อ ก็ควรพึงพอใจแต่เพียงเท่านั้น เพราะไม่พึงหวังความเพลิดเพลินจากการฉันเนื้อสัตว์ หรือฉันอาหารเจ/มังสวิรัต ภิกษุพึงยินดีพอใจในบิณฑบาตของตน ดังนี้ ถ้าญาติโยมจะถวายอาหารที่ปรุงจากเนื้อ ก็มีประโยชน์คือ ไม่มีความยุ่งยากอันเกิดจากข้อกำหนดตายตัว เพราะถ้าหากญาติโยมรับประทานเนื้อสัตว์ แต่จะต้องปรุงอาหารเจหรือมังสวิรัตถวายภิกษุ ก็จะต้องปรุงอาหารแยกออกเป็นสองชุด ทำให้ไม่สะดวก หรือมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และญาติโยมอาจจะต้องการถวายอาหารที่ตนชอบใจ เพื่อหวังบุญ หรืออานิสงส์ จะส่งให้ตนได้ในสิ่งที่ชอบใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความสะดวกของญาติโยมในการถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุ คงไม่เป็นปัญหาสำหรับสงฆ์ฝ่ายมหายานเท่าใดนัก เพราะสงฆ์ฝ่ายมหายานสามารถปรุงอาหารเพื่อรับประทานเองได้ ต่างจากสงฆ์ฝ่ายเถรวาท ซึ่งมีพระวินัยกำหนดห้ามเอาไว้ จึงต้องพึงพาอาหารบิณฑบาตจากญาติโยม ถ้าหากญาติโยมปรารถนาจะให้พระสงฆ์ฉันอาหารเจ/มังสวิรัต ก็สามารถทำได้ ด้วยการปรุงอาหารเจ/มังสวิรัต ใส่บาตรถวายพระเป็นประจำทุกวัน ซึ่งไม่มีข้อห้ามแต่อย่างใด

โดยสรุปคือ หากภิกษุฉันอาหารเจ/มังสวิรัต ก็จักเกิดประโยชน์ อย่างหนึ่ง แต่ถ้าภิกษุไม่ฉันอาหารเจ/มังสวิรัต ก็จักเกิดประโยชน์อีกอย่างหนึ่ง แต่ไม่ว่าจะฉันหรือไม่ฉันอาหารเจก็ตาม หลักการของพระภิกษุในฝ่ายเถรวาทคือ พึงพอใจในบิณฑบาตที่ตนได้รับมา และไม่แสวงหาความเพลิดเพลินยินดีจากการขบฉัน ไม่ว่าจะอาหารนั้นจะเป็นอาหารเจหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ ในปัจจุบัน ยังมีปัจจัยเสริมอื่นๆ ในการทำให้ภิกษุต้องเลือกฉัน

ภัตตาหาร เช่นความสะดวก ความปลอดภัย และโรคภัยไข้เจ็บที่อาจเกิดขึ้นจากอาหาร นี่จึงเป็นเหตุให้ภิกษุอาจต้องเลือกฉัน หรืออาจมีความจำเป็นถึงขั้นต้องเลือกซื้อภัตตาหารมาฉันเอง เพราะปัญหาทางสุขภาพ เป็นต้น ญาติโยมจึงควรพิจารณาถึงความสะดวก ความปลอดภัย และประเด็นเรื่องสุขภาพ ในการปรุงอาหารใส่บาตรแด่พระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นอาหารเจ/มังสวิรัต หรืออื่นๆ ก็ตาม

นอกจากการขบฉันของพระภิกษุตามปกติในแต่ละวันแล้ว หากภิกษุมีความจำเป็นที่จะต้องเดินทางไปยังต่างประเทศ หรือไปยังพระอารามในพระพุทธศาสนา ที่สงฆ์มีข้อวัตรปฏิบัติในการฉันอาหารเจ/มังสวิรัต ภิกษุก็ควรที่จะอนุโลมตาม ด้วยการฉันอาหารเจ/มังสวิรัต ตามที่สงฆ์ในประเทศนั้นๆ หรือในพระอารามนั้นๆ ปฏิบัติเป็นปกติด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในประเทศหรือพระอารามนั้นๆ และเพื่อเป็นการรักษาแนวทางประเพณีปฏิบัติเดิมในการขบฉัน คือการเป็นผู้เลี้ยงง่าย และไม่ฉันอาหารเพื่อความเพลิดเพลิน

การบวชภิกษุณี

การบวชภิกษุณี เป็นประเด็นใหญ่อีกประเด็นหนึ่ง ที่ชาวพุทธตั้งข้อกังขาขึ้นเป็นอันมาก ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ในปัจจุบัน ซึ่งในประเด็นนี้ ต้องทำความเข้าใจถึงการบวชภิกษุณีครั้งแรกสุดในพุทธกาลของสมเด็จพระพุทธโคดมนี้ ซึ่งเมื่อเราศึกษาดูความเป็นมาแล้ว ทราบได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง ก็ได้ทรงยินดีกับการบวชให้สตรี เป็นภิกษุณี ในพระพุทธศาสนา โดยทรงให้เหตุผลว่าจะเป็นที่เหตุให้พระศาสนาอ่อนแอได้ แต่ได้ทรงหาทางป้องกันปัญหาด้วยการบัญญัติข้อกำหนด และศีลของภิกษุณีไว้มากหลายข้อด้วยกัน เพื่อป้องกันปัญหาอันอาจเกิดจากพระภิกษุณีนั้น และทำให้การบวชภิกษุณีเป็นเรื่องยาก ซึ่งถ้าหากว่าภิกษุณีนั้นไม่มีความตั้งใจในการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง ก็อาจจะรู้สึกว่าจะไม่สะดวกสบายนัก เพราะภิกษุณีมีสิกขาบทมากกว่าภิกษุ อย่างไรก็ตาม เรื่องภิกษุณีนี้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมีได้ทรงสนับสนุนโดยตรง แต่ก็ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และมีอยู่ในพระพุทธศาสนา ในทุกพุทธกาล คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงมีภิกษุณี เป็นพระสาวิกา ยกตัวอย่างเช่น พระอัครสาวิกาเบื้องขวา และพระอัครสาวิกาเบื้องซ้าย ของสมเด็จพระพุทธโคดม ก็ได้รับพุทธทำนายมาแล้ว จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ ว่าจะเป็นใครบ้าง แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ก็จะต้องมีภิกษุณีเป็นพระสาวิกา เจกเช่นเดียวกัน

สำหรับปัจจุบัน ในข้อคิดเห็นของฝ่ายหนึ่งที่ว่า ภิภษุณีสงฆ์นั้นขาดวงศไปแล้ว ไม่สามารถบวชอย่างถูกต้องได้อีก เนื่องจากภิภษุณีจะต้องบวชในสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายภิภษุณีสงฆ์ และฝ่ายภิภษุณีสงฆ์ นี้ก็มีความชอบธรรมประการหนึ่ง ส่วนข้อคิดเห็นอีกฟากหนึ่งคือ แม้ภิภษุณีสงฆ์ขาดวงศไปแล้ว แต่มีภิภษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว ยังสามารถบวช ภิภษุณีได้ เพราะพระธรรมวินัย แม้จะมีได้กำหนดเอาไว้ แต่ก็มิได้ห้าม ดังนั้น แม้จะไม่สามารถบวชได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ตามพุทธบัญญัติดั้งเดิมก็ตาม แต่ทั้งนี้เพราะ “สงฆ์” ในแต่ละประเทศ ซึ่งมี พระธรรมวินัย, กฎหมาย, ขนบธรรมเนียม, จารีต, ประเพณี, สังคม และวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างออกไป ได้พิจารณาดำเนินการตามเห็นสมควรซึ่งขึ้นอยู่กับ “ปัจจัยแวดล้อม” ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละประเทศและยุคสมัย ซึ่ง “สงฆ์” ของประเทศนั้นอาจพิจารณาเห็นชอบว่า “สามารถบวชภิภษุณีได้” ก็ยอมอนุโลมให้เป็นไปได้ตามชั้นทานุมติของสงฆ์นั้น ซึ่งยึดถือเอา “พระธรรมวินัย” ประกอบกับ “ปัจจัยแวดล้อม” ของท่านที่เอื้อให้เป็นไปได้ ส่วนพระสงฆ์ ซึ่งมีพระธรรมวินัยที่ตนยึดถือ และมีปัจจัยแวดล้อมต่างกันออกไป หากเห็นว่า ในเขตปกครองสงฆ์ของท่านั้น ไม่เพียงบวช หรืออนุโลมให้มีภิภษุณี ในวงศของสงฆ์นั้นได้ ก็เป็นอันถือว่าไม่เพียงมีภิภษุณีในวงศของสงฆ์นั้น

ในการพิจารณา, วินิจฉัย, และตัดสินความ ที่อ้างอิงตามพระธรรมวินัย โดยพิจารณาปัจจัยแวดล้อมร่วมด้วย เราอาจพิจารณาร่วมกับเรื่อง หรือประเด็นที่มีความสำคัญพอๆ กัน เพื่อเป็นแนวทางประกอบการพิจารณา เช่น เรื่องของการบวชภิภษุณีนั้น ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าตัดสินว่า ภิภษุณีขาดวงศไปแล้ว ไม่สามารถบวชได้อีก โดยภิภษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว หากเราคำนึงถึงเรื่องที่มีความสำคัญพอๆ กัน เช่นการแต่งตั้งพระสังฆราช เป็นผู้นำสงฆ์ในแต่ละประเทศนั้น ก็ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัย แต่ก็ไม่ได้มีพุทธดำรัสห้ามเอาไว้แต่อย่างใด จึงเป็นไปตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศที่พึงมีได้ หรือพึงไม่มีได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมนั่นเอง ซึ่งในบรรดาปัจจัยแวดล้อมต่างๆ นั้น กฎหมายก็มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ว่าในระบอบการปกครองของแต่ละประเทศนั้น ได้ให้อำนาจไว้แก่สงฆ์ พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ และ/หรือเปิดโอกาสให้สงฆ์กระทำศาสนกิจในขอบเขตมากน้อยแค่ไหน โดยที่ไม่ละเมิดกฎหมายของประเทศนั้นๆ ซึ่งก็ปรากฏว่า บางประเทศก็มีพระสังฆราช บางประเทศไม่มี เช่นเดียวกับประเด็นของภิภษุณี ที่บางประเทศมีได้ บางประเทศไม่มีนั่นเอง

ในประเด็นข้างต้นนี้ เราจะเห็นได้ว่า “สงฆ์” แต่ละคณะ หรือแต่ละประเทศ มีอำนาจ, หน้าที่, ขอบเขต, และปัจจัยแวดล้อม ไม่เท่ากัน หรือแตกต่างกัน มติของสงฆ์ในประเทศหนึ่ง ที่มีต่อเรื่องหนึ่ง จึงแตกต่างไปจาก

มติของสงฆ์ในอีกประเทศหนึ่ง ที่มีต่อเรื่องเดียวกันนั้น ซึ่งต่างฝ่าย ต่างก็ต้องเคารพในมติของกันและกัน โดยตระหนักถึง อำนาจ, หน้าที่, ขอบเขต, และปัจจัยแวดล้อม ที่ไม่เท่าเทียมกันนั้น

ดังนั้น หากมีภิกษุณี ที่บวชและได้รับการยอมรับ จากสงฆ์ในประเทศหนึ่ง ไปสู่ ขอบเขตการปกครองของสงฆ์อีกประเทศหนึ่ง ซึ่งมีมติว่าไม่เพียงมีภิกษุณีแล้ว ภิกษุณีนานั้น ก็เป็นภิกษุณีอย่างถูกต้องของสงฆ์ประเทศอื่น แต่ไม่ใช่ภิกษุณีอย่างถูกต้องของสงฆ์ในประเทศที่มีมติปฏิเสธ เพราะไม่ได้รับการรับรองจากสงฆ์อีกวงหนึ่งนั้น ทั้งนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ อีก ที่จะรับรองภิกษุณีหรือไม่รับรองภิกษุณีนั้น เช่น กฎหมายของประเทศ, ขนบธรรมเนียม, จารีต, ประเพณี, สังคม, และวัฒนธรรม เป็นต้น

การรับเงิน-ใช้เงิน ของภิกษุ

ในปัจจุบัน ได้มีการอ้างถึงพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุไม่เพียงรับเงินหรือทอง เพื่อความชอบธรรมในการตรากฎระเบียบควบคุมสงฆ์ต่างๆ ซึ่งในประเด็นนี้ ก็เป็นอีกประเด็นที่มีความซับซ้อนเพิ่มเติม และมีมติที่ต้องพิจารณาให้รอบด้าน กล่าวคือ ในสมัยพุทธกาลนั้น มนุษย์อยู่ในสังคมเกษตรกรรม ซึ่งผู้คนต่างทำไร่ทำนา ทำสวน ล่าสัตว์ ประกอบการค้า แลกเปลี่ยนสินค้า โดยที่มี “เงิน” เป็นของกลางสำหรับแลกเปลี่ยน แต่ “เงิน” ก็ไม่ได้มีบทบาทมากเหมือนในสังคมมนุษย์ปัจจุบัน ซึ่งไม่ว่าอะไรก็มีมูลค่าเป็นเงินทั้งสิ้น หากเราเปรียบเทียบการดำรงชีวิตในยุคสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน โดยถามว่า เราสามารถดำรงชีพอยู่โดยไม่ใช้เงินเลย จะเป็นไปได้หรือไม่ คำตอบก็คือ การใช้ชีวิตโดยไม่พึ่งพาเงินตรานั้นเป็นไปได้ง่ายกว่า ในสมัยพุทธกาลสำหรับในปัจจุบันนั้น ก็ยังพอเป็นไปได้ สำหรับภิกษุผู้อยู่อาศัยในป่า และชนบท ซึ่งการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการด้วยเงินมีความจำเป็นน้อย แต่ในสังคมเมืองที่เจริญทางวัตถุมากขึ้น การใช้เงินเป็นของกลางเพื่อการแลกเปลี่ยนทรัพยากรนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากกว่าและเป็นเรื่องปกติ แต่ปัญหาสำหรับพระสงฆ์กับเงินนั้นเกิดขึ้นเมื่อ พระสงฆ์ใช้เงินเพื่อการแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ไม่จำเป็น ซึ่งเกินกว่าสมณวิสัย ทำให้เกิดการติเตียนโดยพระสงฆ์ด้วยกัน หรือโดยฆราวาสผู้พบเห็น

ทั้งนี้ การที่ภิกษุสามารถรับเงินและใช้เงินได้ นั้นถือเป็นเรื่องที่ได้รับการ “อนุโลม” กันมาตามลำดับคล้ายๆ กับศีลหรือสิกขาบทอีกหลายๆ ข้อ ที่ได้รับการอนุโลม ผ่อนปรน ไปตามยุคสมัยโดยนัยยะทางปฏิบัติของ “สงฆ์” ซึ่ง “สงฆ์” ที่ปกครองตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ ไม่ได้กำหนดข้อห้ามเอาไว้ แต่ผ่อนปรนให้

เป็นไปได้ แต่สงฆ์ก็มีได้บิณฑบาตหรือยกเล็กสิกขาบทที่เข้ามาแต่เดิมแต่อย่างไร อีกทั้งมิได้บัญญัติแก้ไขไว้อย่างเป็นทางการว่า ภิกษุในความปกครองนั้นสามารถรับและใช้เงินได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าภิกษุในปัจจุบันรับและใช้เงินได้ในทุกวันนี้ เป็นการ “อนุโลมอย่างไม่เป็นทางการ” โดยที่ ภิกษุจะรับเงิน หรือไม่รับเงิน ก็ตามแต่ตน จะเห็นสมควร ภิกษุบ้างก็มีความจำเป็นที่จะต้องรับและใช้เงิน เพื่อประโยชน์แห่งศาสนกิจหรืองานพระพุทธศาสนา เช่น ใช้จ่ายค่าก่อสร้างเสนาสนะ, ค่าเล่าเรียน, ค่าโทรศัพท์, ค่าหนังสือ, ค่ารักษาพยาบาล, ค่ารถและค่าโดยสารต่างๆ, ค่าใช้จ่ายในการเผยแพร่ธรรมะ เช่น ผลิตสื่อต่างๆ ฯลฯ

ข้อเสียที่ตามมาจากการรับและใช้เงินของภิกษุคือ เมื่อภิกษุขาดความระมัดระวังในการใช้จ่ายใช้สอย หรือมีความประมาทในการรับและใช้เงิน ทำให้เป็นที่เสื่อมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนก็มีไม่น้อย และมีคนจำนวนไม่น้อยที่บวชเป็นภิกษุเพื่อแสวงหาลาภสักการะ เพราะสามารถรับเงินและใช้จ่ายเงินได้โดยสะดวก ทำให้พระศาสนาเสื่อมเสียโดยรวม ส่วนภิกษุที่ต้องการจะประพฤติตนให้เคร่งครัดในพระธรรมวินัยดั้งเดิมนั้น หากจะไม่รับเงิน ไม่ใช้เงิน ก็ย่อมเป็นประโยชน์ในอีกส่วนหนึ่งของภิกษุนั้นๆ เพราะช่วยป้องกันเรื่องมัวหมองอันเกี่ยวกับทรัพย์ได้มาก

ผู้เขียนเห็นว่า หากภิกษุหรือพระสงฆ์ สามารถที่จะมีไวยาวัจกร ที่ไว้ใจได้ ช่วยดูแลทรัพย์สินให้ ก็น่าจะเป็นเรื่องที่ดีสำหรับทุกฝ่าย ซึ่งเมื่อภิกษุมีความจำเป็นจะต้องใช้ทรัพย์ก็สามารถแจ้งความจำนงต่อไวยาวัจกรให้ช่วยจัดการให้ แม้จะทำให้เกิดความไม่สะดวก และใช้เวลามากขึ้นบ้าง แต่ก็จะช่วยลดปัญหาจากการรับหรือใช้เงิน รวมถึงทรัพย์ต่างๆ โดยประมาท ไปได้มาก ซึ่งก็ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องหาทางแก้ไขต่อไป ว่าทำอย่างไร ภิกษุจะสามารถมีไวยาวัจกรที่เคร่งครัดและไว้วางใจได้ เพื่อบริหารจัดการบัญชีทรัพย์สินต่างๆ ที่เกิดขึ้นเฉพาะตน

นอกจากนี้ อาจจะมีมาตรการในการดูแลการใช้จ่ายของพระสงฆ์อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายว่า ตามพระธรรมวินัยเดิมนั้น ห้ามมิให้ภิกษุรับเงิน หรือใช้เงิน แต่ปัจจุบันได้มีการผ่อนปรนแล้ว เพื่อเอื้อเฟื้อต่อพระสงฆ์ แต่เกิดปัญหาจากการผ่อนปรนนั่น จึงจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการในการสอดส่องดูแล การรับ และใช้เงิน หรือทรัพย์ของภิกษุ เช่น การทำบัญชีรายรับรายจ่าย การเปิดเผยบัญชีทรัพย์สินต่างๆ ประจำปี ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างโปร่งใส ถูกต้อง และเป็นธรรม โดยสงฆ์ควรจะเป็นผู้ตรวจสอบ

และดูแลกันเอง หรืออาจเป็นฆราวาสที่สงฆ์มอบหมายให้เป็นผู้ตรวจสอบ ทั้งนี้เพื่อลด และป้องกันปัญหาจากการคอร์รัปชัน, การฟอกเงิน, การทุจริต, การทำผิดกฎหมายของภิกษุ, และการใช้เงินไปในทางที่ไม่สมควร ซึ่งสร้างความเสื่อมเสียให้กับสงฆ์ และพระศาสนาโดยรวม

บทสรุป

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักการและแนวทางในการพิจารณา, วินิจฉัย และตัดสิน พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา พร้อมตัวอย่างประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาจำนวน 3 เรื่องด้วยกันนี้ เป็นทัศนะหรือความคิดเห็นในฐานะพุทธบริษัท ซึ่งมีส่วนร่วมอยู่ในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาและคำนึงถึงที่มาของหลักการ นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเคยมีความเห็นวัตถุประสงค์ ความมุ่งหมาย และแนวทางปฏิบัติอย่างไร โดยคร่าวๆ พร้อมกันนี้ผู้เขียนได้ให้ความสำคัญตามลำดับต่อ “พระรัตนตรัย” ซึ่งเป็นประจักษ์ 3 สถาบันหลักของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เมื่อเราพิจารณาถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นรัตนะที่ 1 แล้ว เรายังต้องคำนึงถึง พระธรรม ซึ่งเป็นรัตนะที่ 2 ซึ่งพระพุทธองค์ทรงยกไว้ ให้เป็น “ศาสดาแทนพระองค์” เมื่อทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้ว โดยผู้เขียนมุ่งเน้นให้พิจารณาทั้ง พระธรรม และพระวินัย ควบคู่กันไป และรัตนะที่ 3 คือ “พระสงฆ์” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรักษาและสืบทอดพระธรรมวินัย รวมถึงพระพุทธศาสนา ให้ยั่งยืนสืบไป โดยในการพิจารณานั้นเราคำนึงถึงพระธรรมวินัยที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ และทัศนคติ, อำนาจ, หน้าที่, ขอบเขต ของคณะสงฆ์ ที่แตกต่างกันออกไป โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมหลายประการ ทั้งนี้ ผู้เขียนยึดมั่นในหลักการคือ การพิจารณา, วินิจฉัย, และตัดสินความ หรือให้ความเห็นนั้น อยู่บนพื้นฐานของความสอดคล้องกันทั้งระบบ เพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษา, สืบทอด, และปฏิบัติพระพุทธศาสนา อันจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งบุคคลและสังคมส่วนรวมสืบไป